

PŘÍLOHA I

Program proti šikanování

příloha Preventivního programu školy

Školní program proti šikanování vychází z následujících dokumentů:

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)

Metodický pokyn MŠMT k řešení šikanování ve školách, č.j. 22294/2013-1

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů; vyhl. 197/2016 Sb.

Tvorba a realizace: všichni pedagogičtí pracovníci ZŠ a MŠ Lubná

Zodpovídá: ředitel školy Mgr. Radek Vyskočil

Koordinace a sestavení: školní metodik prevence Mgr. Gabriela Kapsová

Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit, zastrašovat nebo ponížit žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i verbální útoky přímé i nepřímé (nadávky, vyhrožování, ponižování, pomlouvání). Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků jedním či více dalšími žáky. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace (kyberšikana). Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese postrádající znaky šikanování (opakování, záměrnost, nepoměr sil), např. Jednorázová rvačka mezi dvěma přibližně stejně silnými spolužáky.

Odpovědnost školy chránit děti před šikanou

Škola má jednoznačnou odpovědnost za své žáky. V souladu s ustanovením §29 zák. č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a

jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytně okamžitou pomoc.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství.
- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností nebo poskytováním školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí.
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují, že je dítě v ohrožení buď proto, že je ohrožuje někdo jiný, nebo proto, že ohrožuje svým chováním samo sebe

Ředitel školy je orientován v metodice, organizaci a právní problematice šikanování a vytváří příznivé podmínky pro metodika prevence vyškoleného v problematice na řešení šikany a iniciuje rozvíjení školního programu proti šikanování.

Základní komponenty školy pro řešení šikany

- mapování šikany ve škole – analýza a evaluace
- motivování pedagogů pro účinnou prevenci i řešení šikany
- společné vzdělávání a supervize všech pedagogů v oblasti prevence šikany
- ustanovení preventivního týmu (výchovné komise): ředitel školy, třídní učitelé z 1. a 2. stupně, školní metodik prevence, výchovný poradce
- společný postup při řešení šikanování (dva základní scénáře)
- primární prevence v třídních hodinách
- primární prevence v rámci výuky, ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování
- školní řád, účinný pedagogický dozor
- spolupráce s rodiči
- školní poradenské služby poskytované školním poradenským pracovištěm (výchovný poradce, školní metodik prevence)
- spolupráce se specializovanými zařízeními (PPP, SVP, orgán sociálně-právní ochrany dětí, Policie ČR, speciální pedagog, psycholog, pediatr)
- vztahy se školami v okolí (domluva na spolupráci při řešení šikany, které se účastní žáci z různých škol)

Postup při řešení šikany ve škole

Školní metodik prevence po konzultaci s preventivním týmem na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo povolá specialistu.

Z tohoto důvodu má škola vypracované dva scénáře pro řešení šikany:

První scénář je určen pro řešení počáteční obyčejné šikany. Důvodem je fakt, že těchto obyčejných počátečních šikan je nejvíce a tvoří základ pro rozbujení pokročilých či neobvyklých šikan. Druhý scénář je určený k řešení výbuchu skupinového násilí, tzv. školního lynčování. V tomto případě musí škola zakročit sama, protože oběť je bezprostředně ohrožena na zdraví a odložení problému na později znemožňuje případ vyšetřit. Škola tedy musí především vyřešit akutní problém a teprve poté jej řešit za pomoci odborníka.

Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany
2. rozhovor s informátory a oběťmi
3. nalezení vhodných svědků
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování nebo dokonce konfrontace oběti s agresory)
5. ochrana oběti
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
 - b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
7. realizace vhodné metody:
 - a) metoda usmíření
 - b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)
8. třídnická hodina
 - a) efekt metody usmíření
 - b) oznámení potrestání agresorů
9. rozhovor s rodiči oběti
10. třídní schůzka
11. práce s celým třídním kolektivem

Scénář pro výbuch pokročilé šikany (školní lynčování)

1. První kroky
 - zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti situace
 - bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí
2. Příprava podmínek pro vyšetřování
 - zalarmování pedagogů na poschodí, informování vedení školy
 - zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi
 - pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře)

- oznámení na policii, paralelně navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

3. Vyšetřování

- rozhovor s obětí a informátory
- nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků
- individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory

4. Léčba

- metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny

Nápravná opatření

1. Škola použije pro zastavení násilí běžná, ale i mimořádná nápravná opatření

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy)

Výchovná opatření navrhuje preventivní tým a schvaluje pedagogická rada

- snížení známky z chování

- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (nutno individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek)

- realizace individuálního výchovného plánu agresora

- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu

- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu

2. Dále pracujeme s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s oběťmi šikany. V případě potřeby doporučíme zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

3. Pro nápravu situace ve skupině vždy pracujeme s celým třídním kolektivem. V závažnějších případech škola využije nabídky certifikovaných programů selektivní či indikované prevence od externích poskytovatelů.

4. Při nápravě šikanování bude situace projednána s rodiči agresora i oběti, vždy odděleně. Jednání s rodiči budou přítomni: vedení školy, výchovný poradce, školní metodik prevence, třídní učitel. Rodiče budou informováni o závěrech a zjištěních školy a domluví se na dalších opatřeních. Škola volí taktní přístup, všechny informace jsou důvěrné. V případě zájmu rodičů nabídne škola rodičům agresora i oběti odbornou pomoc. Kontakty jsou k dispozici u ŠMP.

Spolupráce se specializovanými institucemi

1. Při předcházení případům šikany a při jejich řešení spolupracuje vedení školy, školní metodik prevence, výchovný poradce s dalšími institucemi a orgány, zejména:

- v resortu školství – s PPP, SVP, SPC

- v resortu zdravotnictví – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatrickými zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie

- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s neziskovými organizacemi specializujícími se na prevenci a řešení šikany

2. Při poskytování poradenských služeb, např. při intervenčních programech, předem informujeme žáky i jejich zákonné zástupce. Využíváme informovaný souhlas. Výstupem práce externí odborné instituce musí vždy být písemná zpráva s adekvátními informacemi. Aby byly pro školu relevantní, dohodne vždy před započítáním poradenských služeb obsah a rozsah práce.

3. Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, ředitel školy oznámí tuto skutečnost policii ČR.

4. Ředitel školy oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečnost a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin, popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

Kontakty

OSPOD Rakovník, 313 259 285

Kurátor pro děti a mládež – Bc. Petra Kaprová, 313 259 279, 727 871 023

Pedagogicko-psychologická poradna Středočeského kraje, pracoviště Rakovník, tel. 313 518 271, 739 057 238

Středisko výchovné péče Slaný, tel. 778 534 749; 771 253 490

Sdružení Linka bezpečí, <http://www.linkabezpeci.cz/> (116 111)

Poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na internetu:

<https://poradna.e-bezpeci.cz/>

Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na ni
- Honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřenin, modřin, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpůsobovací konflikty nejsou vzácností!

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.

- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno i pozorovat strach.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.
- Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma více než mělo ve zvyku.

Stadia šikanování

Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celé skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejnvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Literatura

Bendl, S.: Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003.

Braun, R.: Diagnostika školní třídy. Skupinová práce se třídou. Praha: IPPP ČR, 2008.

Čapek, R.: Třídní klima a školní klima. Praha: GradaPublishing, 2010.

Grecmanová, H.: Klima školy. Olomouc: Hanex, 2008.

Janošová, P., Kollerová, L., Zábrodská, K., Kressa, J., Dědová, M. (2016).

Psychologie školní šikany [Psychology of the school bullying] Praha: Grada.

Kavalír, A. (Eds.). (2009). Kybersikana a její prevence – příručka pro učitele.

Plzeň: Dragon press s.r.o.

Kolář, M. (2013): Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.

Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.

Kopecký, K., Krejčí, V. (2010). Rizika virtuální komunikace. (Příručka pro učitele.) Olomouc: Net

- Kopecký, K. Úvod do problematiky kyberšikany páchané na učitelích. Internetový portál E-Bezpečí [online]. 2016 [vid. 23. únor 2016]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/1120-kybersikana-ucitelu-vyzkum> Univerzity. [cit. 2. 12. 2012]
<http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni>
- Krejčí, V. (2010). Kyberšikana – kybernetická šikana. Olomouc: E-Bezpečí.[cit. 2. 12. 2012] Dostupný z WWW –
<http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-a-td>
- Krejčí, V. Pravidla bezpečného používání internetu pro rodiče. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. Dostupné z:
http://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/doc_download/74-pravidla-bezpeneho-chovani-na-internetu-pro-rodie-2015
- Lašek, J.: Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001.
- Mareš, J.: Dotazník sociálního klimatu školní třídy. Praha: IPPP, 1998
- Mareš, J.: Přehled kvantitativních metod pro diagnostiku psychosociálního klimatu školy I. in: JEŽEK, S. (ed.): Psychosociální klima školy II. Brno: MSD, 2004.
- Mareš, J.: Přehled kvantitativních metod pro diagnostiku psychosociálního klimatu školy II. in: JEŽEK, S. (ed.): Psychosociální klima školy III. Brno: MSD, 2005.
- Mareš, J. Diagnostika sociálního klimatu školy. In Ježek, S. (ed.), Psychosociální klima školy I. Brno: MSD 2003.
- Mertin, V., Krejčová, L.: Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika. 1.vyd.Praha:Wolters Kluwer ČR, 2012
- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P., Barták, M., Bártík, P. et al. (2015). Prevence rizikového chování ve školství (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., Čablová, L., Čech, T., Doležalová, P. et al. (2015). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1.LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Aujezká, A., Burešová, I., Čablová, L., Červenková, E., Jírová Exnerová, M. et al. (2015). Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Gabrhelík, R., Charvát, M., Šťastná, L., Jurystová, L. & Pavlas Martanová, V. (2015). Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Skácelová, L., Čablová, L., Veselá, M., & Zapletalová, J. (2012). Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: Sborník metod. Praha: IPPP: Portál.
- Rogers, V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál.

Říčan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada.

Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál.

Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L., Gabrhelík, R. a kol. (2012). Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Vágnerová, K. (2009). Minimalizace šikany. Praktické rady pro rodiče. Praha: Portál.